

В статье рассматриваются составляющие и содержание образовательно-воспитательного пространства современного университета.

Ключевые слова: *пространство, образовательное пространство, воспитательное пространство, университет, высшее учебное заведение.*

The article deals with the components and contents of the educational area of modern University.

Keywords: *area, educational area, university, higher educational establishment.*

Хмельницька О.І. – заступник завідувача магістратури державного управління Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна).

Рецензент – член-кореспондент АПН України, доктор педагогічних наук, професор Г.П. Шевченко

УДК 37.034-053.2(410)

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У СІМ'Ї ЗАСОБАМИ ПРИРОДИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ: ТРАДИЦІЇ І ДОСВІД

С.С. Червонецька

У статті висвітлюється досвід виховання в дітей моральних якостей засобами природи у сучасній британській сім'ї, розкриваються традиції, форми й засоби їхнього прилучення до духовно-моральних цінностей свого народу.

Ключові слова: *Велика Британія, сім'я, виховання засобами природи, духовні й моральні цінності, підрастаюче покоління.*

Велика Британія славнозвісна своїми традиціями, які глибоко шануються, ретельно зберігаються й перманентно поповнюються. Британський традиціоналізм нерідко асоціюється із консерватизмом, але притаманна британцям прихильність до установлених норм і способу

життя скоріше пов'язується зі збереженням власної національної ідентичності, прагненням не втратити досвід і здобутки попередніх поколінь, що становлять неоціненне джерело мудрості для продукування нових ідей, поглядів, рішень, ціннісних орієнтацій. У такому контексті консервативна прихильність є своєрідним захистом проти руйнування набутих досягнень, недбалого ставлення до успадкованих цінностей. Дотримання традицій у британському суспільстві пов'язується в першу чергу з історичною пам'яттю народу в усіх галузях суспільного життя, усвідомлюється як гарант інтеграції існуючих в країні етнічних спільнот у високорозвинену сучасну націю. Вивчення традицій, їхнього впливу на спосіб життя людей, сприйняття та розуміння довкілля привертає увагу дослідників багатьох країн світу. Здійснюється воно й вітчизняними вченими: Т. Алексеєнком, В. Бондаровською, О. Демченко, В. Зоц, А. Маркушевичем, І. Петровою, В. Постовим, М. Стельмаховичем, М. Тадєєвою, М. Ткачем та ін.

Усі дослідники звертають увагу на важливість збереження і дотримання традицій для повноцінного функціонування суспільства, підготовки молодого покоління до їхнього сприйняття, засвоєння та використання у повсякденному житті. Слово традиція латинського походження (від *traditio*), що означає передача, оповідь. У сучасному тлумачному словнику А.С. Хорнбі (Велика Британія) воно трактується як вірування, звичай або спосіб діяльності, що існує протягом тривалого часу серед певної групи людей [6, с.1379]. Лексемне сполучення „фольклорна традиція” розкривається як звичаї, оповіді, пісні тощо, котрі не вивчаються у освітніх або релігійних закладах, але передаються через спілкування в сімейному колі, з друзями і таким чином стають відомими людям, що належать до певної спільноти [7, с.1439]. Відданість британців традиціям сприяє збереженню поліфонії культурних надбань, їхній співзвучності, є надійним стрижнем, що концентрує навколо себе нові культурні здобутки і досягнення, котрі відповідають ментальності народу.

Проблема формування моральних цінностей дітей у сім'ї є перманентно актуальною. Вона становить предмет дослідження як в Україні, так і в будь-якій іншій країні світу. Тому набутий досвід у цій галузі педагогічної діяльності вивчається, аналізується, узагальнюється й висвітлюється в наукових публікаціях періодичних видань, монографіях, дисертаційних роботах. Заслужують на увагу в цьому відношенні публікації О. Белих, А. Гармаєва, О. Демченко, М. Євтуха, В. Кузнецової,

І. Потапової, Г. Шевченко, В. Червонецького, Ж. Янковської; монографічні роботи О. Демченко, М. Євтуха, І. Карпенка, М. Стельмаховича, М. Тадєєвої, Г. Шевченко, М. Шполянського, Ж. Юзвака, І. Ярйти та ін., дисертаційні дослідження Т. Воронцової, О. Демченко, Я. Полякової, Т. Харченко, Г. Фінчук, З. Янішевської.

До невирішених проблем слід віднести відсутність урахування природного чинника у вихованні моральних якостей дітей у сім'ї та висвітлення відповідного досвіду зарубіжних країн, принаймні Великої Британії, яка має в цьому відношенні багаті традиції.

Мета статті полягає в тому, щоб висвітлити, проаналізувати й узагальнити позитивний досвід виховання в сім'ї моральних якостей дітей засобами природи у Великій Британії.

Сімейне життя британців, як й інших народів, традиційно супроводжується різноманітними обрядами і ритуалами, що мають значний вплив на формування зростаючої особистості. Це – весілля, хрещення дитини, святкування, похоронні дії. Багато традицій пов'язується з природним довкіллям, з елементами сільськогосподарської діяльності в містах й агрокультурою у сільській місцевості. Спосіб життя у сімейному колі позначається на свідомості дитини, відбивається в її ментальності, інтеріоризується нею, стає внутрішньою потребою для наслідування. Його виховну значущість важко переоцінити, оскільки вплив на особистість дитини здійснюється непримусово, опосередковано, природовідповідно. Дотримання родинних традицій стає звичайною справою, що не потребує психічних напружень і сприймається природно, без упереджень та пересудів. У циклі сімейної обрядовості пересікаються дії, символи, словесні форми та атрибути, створюючи неповторну атмосферу домашнього осередку, в якому плекаються духовні і моральні якості особистості [2,с.32]. Тому виховний компонент посідає надзвичайно важливе місце в системі сімейних традицій. Він є серцевиною народної практики, способом акумуляції та передачі наступним поколінням знань про родину, її духовно-моральні цінності та ідеали, джерелом інтелектуального та морально-етичного формування особистості. Родинні виховні традиції британців значною мірою базуються на природному матеріалі, який органічно вписується в загальнонаціональні, народні та етнічно забарвлені свята, події, звичаї, обряди, смаки, норми поведінки, уподобання тощо. Увесь наявний

антураж обумовлює виховання молодого покоління в душі усталених традицій.

Красивою і змістовно наповненою є традиція святкування Дня матері та Дня батька. День матері, або як його ще називають у Великій Британії „Матусина неділя” відзначається декілька разів на рік. Маленькі британці ретельно готуються до цього дня, власноруч виготовляючи невеликі подарунки. У більшості інфантих шкіл країни за два дні до свята діти працюють над подарунками для мами. З цією метою в школі протягом двох днів не проводяться офіційні заняття. Діти роблять аплікації з різних природних матеріалів, зображуючи частіше за все улюблені мамини квіти, свійських або екзотичних тварин. Цій тематиці присвячуються й малюнки або різноманітні вироби із пластиліну, глини, каменя, дерева, жолудів тощо. Поширеним є й виготовлення карток або листівок з природною атрибутикою. При цьому береться до уваги й етнічна тотемна символіка. Так, у англійців популярністю користується квітка омели, шотландці вшановують будяк, північні ірландці – конюшину-трилист, валійці – нарцис [2, с.82]. Вшанування цих ознак етнічної приналежності у британців виховується з дитинства. Різні тотемні символи не мають роз’єднуючого характеру. Головне те, що вони уособлюють рідну землю, рідний край, котрі пов’язуються з найдорожчою людиною в світі – мамою.

Оскільки в школі навчаються діти всіх британських етносів, то повага до культурних традицій, в тому числі й тотемних уподобань, прищеплюється з молодших класів початкової школи. Важливим у зв’язку з цим є те, що діти використовують природну символіку для виявлення найніжніших почуттів, які пов’язуються з любов’ю до матері. Так, окремі природні об’єкти стають символами вітчизни, асоціюються з найдорожчим, наповнюють дитячі серця духовним світлом.

Виготовлений власноруч подарунок для мами доповнюється її улюбленими живими квітами. Формуванню у дитини добродійних якостей сприяє і виявлення пошани до матері з боку батька, який також дарує їй квіти, ніжно називає або презентує симпатичну свійську тваринку. Продовжується сімейна ідилія за святковим столом, меню якого обов’язково становить смачний і дуже привабливий на вигляд фруктовий торт. Як правило, святкування завершується прогулянкою на природу: розташований неподалік парк, сквер, ботанічний сад або просто привабливий природний куточок [8].

Таким чином, День матері за британською традицією стає не тільки сімейним святом, а й умовою для подальшої консолідації родини, в якій природний чинник відіграє важливу роль. Заслугує на увагу присутність високого позитивного тону як основоположного фактора формування гуманістичних якостей особистості дитини, сприймання нею природи як цінності, невід'ємної від буття людини, її прагнення до щастя.

У Великій Британії День батька святкується в червні. Вшанування голови сімейства відзначається певною урочистістю, емоційною піднесеністю, оскільки батько за британською традицією є відповідальним за благополуччя сім'ї, її психологічну стабільність. Авторитет батька підтримується християнськими заповідями. Британці, як відомо, у більшості своїй є глибоко віруючими людьми, вони з великою повагою ставляться до релігійних сентенцій і повчань. Тому день батьківського свята сприймається як особисто значущий кожним членом родини. У цей день сім'я намагається задовольнити найулюбленіші заняття батька, серед яких домінують спортивні ігри на свіжому повітрі, рибна ловля, прогулянки в привабливих природних куточках, відвідування спортивних змагань, організація сімейних пікніків тощо. Як і на Матусину неділю готуються і традиційні святкові, і улюблені батькові страви, в яких багато овочів, фруктів, зелені. У день батька виказується не тільки повага до голови сімейства, виховується дух сімейної корпоративності у молодого покоління, а й формується потреба у здоровому способі життя, який пов'язується з батьком [9]. Традиція звернення до природного чинника, використання його в сімейному і побутовому призначенні (святкуванні, організації дозвілля, етиці взаєностосунків, культурі виявлення почуттів, харчуванні тощо), впливає на свідомість дитини, інтеріоризується її психікою, перетворюється на потребу, яка в свою чергу реалізується в добродійних мотивах діяльності та у самій діяльності. Виховання на сімейних і народних традиціях, що відбувається за активної участі дитини, як це засвідчують приклади святкування Дня матері й Дня батька, сприяє формуванню почуття психологічної єдності з родиною, самоідентифікації з її ментальністю, що з часом поширюється на більш масштабні структури – друзів, сусідів, квартал, район, регіон, етнічну спільноту, націю, державу. Наявність природного чинника посилює виховний вплив на зростаючу особистість, оскільки в її свідомості відбиваються позитивні асоціації з його використанням, формується відчуття обов'язковості його присутності,

неможливості повноцінно виявити свої емоції й переживання поза ним. Таким чином, на підсвідомому рівні дитина починає сприймати природу як високу духовну цінність, що потребує поважливого ставлення до неї. Ігнорування цієї цінності неприпустиме і не може бути допущене за моральними переконаннями, сімейними і народними традиціями.

Переконливими в цьому плані є й інші приклади сімейно-побутових і святкових традицій британців. До них можна віднести святкування Травневого дня (May Day), Великодня (Easter), Різдва (Christmas), Нового року (особливо в Шотландії), Дня Валентина та. Всі вони відіграють важливу роль у формуванні моральних якостей у молодого покоління за допомогою природи.

Велике виховне значення для формування у зростаючого покоління моральних якостей засобами природи має традиція святкування Великодня і Різдва. Ці традиції безпосередньо пов'язані з духовною основою всіх британських етносів – християнством, незважаючи на приналежність до різних конфесій. Як відомо, до складу британської нації належать чотири основних етноси, що здавна населяють територію Великої Британії і мали власні державні формування. Це – англійці, шотландці, валійці й північні ірландці. Історично так склалося, що кожний народ зберігає свою етнічну ідентичність, дотримуючись і обстоюючи певну течію у християнському віровченні. Так, англійці й валійці є прихильниками англіканської церкви. Переважна більшість шотландців – пресвітеріани, північні ірландці – ортодоксальні католики. Послідовники англіканської церкви і католики святкують Різдво і Великдень в один день і надають цим святам центральне значення. Пресвітеріани не беруть участі у святкуванні Різдва з ідейно-теологічних переконань. У Великій Британії це свято традиційно вважається сімейним. Для більшості великих сімей це єдине свято року, коли уся сім'я збирається разом. Воно тісно пов'язане з природою і відіграє важливу роль у моральному вихованні молодого покоління, прищепленні йому шанобливого ставлення до природи та природних цінностей.

Традиційною у святий вечір є трапеза, яка складається із обов'язкових фаршированої смаженої гуски або індички зісмаженою картоплею та іншими овочами, солодкого із фруктову начинкою пирога, різдвяного пудинга та різдвяного торта, також приготованих із фруктів. Святкова вечеря є непримусовою, приємною годиною для спілкування і відпочинку. У дітей це свято приємно асоціюється із подарунками від

Санта Клауса. Традиція святкування Різдва Христового гармонійно поєднується з духовною і народнообрядовою основами світосприйняття, вираження життєвого оптимізму, любові до природи, її одвічного оновлення, віри в майбутнє. Воно супроводжується створеними і відшліфованими поколіннями британців творчими здобутками, дотепністю, добрим гумором, має романтичну забарвленість, цікаве за формою і за змістом. Тому свято Різдва Христового є улюбленим дитячим святом, що по суті своїй присвячене майбутньому людства – дітям. Зростаючи в атмосфері вшанування духовних цінностей, які не абстрагуються від реалій життя, а наповнюються ними, діти сприймають їх як зрозуміле, невід’ємне від буття людини, величезну радість, даровану Богом, природою, батьками і оточуючими. Безпосередня участь маленьких британців у святкуванні родинних свят, серед яких Різдво посідає першість, залучення їх у різні види святкового дійства відіграє важливу роль у вихованні чуйної людини, яка шанує національні традиції, зміцнює віру батьків, дотримується її в духовному самовираженні [4, с.56]. Традиційна прихильність до природної символіки і атрибутики, обов’язковість її використання при виконанні ритуалів посилює виховання у дітей щиросердних якостей, відчуття власної належності до сім’ї, етносу, національної спільноти.

Добре відомою в світі є традиція британців опікуватися тваринами. А. Стендфорд звертає увагу на надзвичайно розвинене у британців почуття турботи про домашніх тварин, яке набуває гіпертрофованого характеру. Це виявляється в тому, що англійці вважають справою честі, своїм моральним обов’язком створювати комфортні умови життя для них. Свійські тварини стають центром усіх турбот [8, с.54]. Т. Левченко (Україна), характеризуючи риси британського характеру, зазначає у зв’язку з цим, що пожертви на безпритульних тварин становлять значно вищу суму, ніж на безпритульних дітей. Жорстоке ставлення до тварин викликає сильніші протести, ніж жорстоке ставлення до дітей. На перший погляд така життєва позиція не викликає підтримки і здається екстравагантною. Більше того, вона немов би суперечить законам гуманності. Проте виховання дітей на традиції пріоритету створіння божих, якими потрібно людині опікуватися, знімає покров невідповідності, посилює відповідальність за тих, кого приручили. Отже, прояви недбалого ставлення, жорстокості до тварин або тим більше мучительства традиційно визнаються неприйнятними для добропорядної

людини, засуджуються громадською думкою, викликають обурення з боку близьких людей. Діти, виховані в сім'ї на повазі до живого, успадковують таке ставлення, сприймають його як морально обумовлене і дотримуються його протягом усього життя. Значну підтримку в утвердженні аніматичної традиції надає школа [10, с.26].

Вищенаведений аналіз традицій виховання моральних якостей у дітей молодшого шкільного віку в сучасній британській сім'ї свідчить, що природний чинник відіграє важливу роль. Він органічно вписується у спосіб життя британців, виявляється в ментальності, впливає на норми взаємовідносин у суспільстві та між членами родини, визначає моральні пріоритети і ціннісні орієнтації, що знаходять відображення у вихованні підростаючого покоління.

Література

1. Демченко О.Й. Роль сім'ї в розвитку розумових здібностей дітей у Великій Британії / О.Й. Демченко // Освітнянин. – Тернопіль, 1998. – № 2. – С. 57-58.
2. Полякова Я.В. Використання національних традицій природокоористування в екологічній освіті Великої Британії: навчальний посібник / Я.В.Полякова. – Донецьк: БСГ, 2001. – 112 с.
3. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка / М.Г.Стельмахович. – К.: ІЗМН, 1997. – 232 с.
4. Швейцер А. Культура и этика / А.Швейцер. – М.: Прогресс, 1973. – 570с.
5. Шевченко Г.П. Эстетическое воспитание в школе / Г.П.Шевченко.– К.: Радянська школа, 1985. – 144 с.
6. Шевченко Г.П. Духовність та духовна культура особистості / Г.П.Шевченко // Формування духовної культури учнівської молоді засобами мистецтва: монографія. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В.Даля, 2006. – 256 с.
7. Hornby A.S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. Sixth Edition / Edited by Sally Wehmeir / A.S.Hornby. – Oxford. – N.Y.: Oxford University Press, 2000. – 1539 p.
8. Longman Language Activator. The World's First Production Dictionary. –Barcelona: Longman Corpus Network, 1993. – 1587 p.
9. Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals // [<http://www.rspa.org.uk>].
10. Ruppeldtová Jean. Some Facts on Britain / Jean Ruppeldtová. – Bratislava: Slovenské Pedagogické Nakladatelstvo Bratislave, 1986. – 282 s.
11. Sandford A.L. Schools Pets as a Help in Moral Training / Papers on Moral Education: First International Moral Education Congress / A.L.Sandford. – London: David Nutt, 1909. – 168 p.

В статье освещается опыт воспитания у детей нравственных качеств средствами природы в современной британской семье, раскрываются традиции, формы и средства их приобщения к духовно-нравственным ценностям своего народа.

Ключевые слова: *Великобритания, семья, воспитание средствами природы, духовные и нравственные ценности, подрастающее поколение.*

In the article an experience of upbringing in children moral qualities by means of nature in a modern British family, forms, aids and traditions of their accustoming to spiritual and moral values of their nation.

Key words: *Great Britain, family, upbringing by means of nature, spiritual and moral values, a growing generation.*

Червонецька С. С. – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри практики іноземних мов Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна)

Рецензент - доктор педагогічних наук, професор Зеленов Є.А.

УДК.37.09-056.26

ТЕХНОЛОГІЯ ВИХОВАННЯ В УЧНІВ ІЗ ВАДАМИ ЗОРУ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СВОГО ЗДОРОВ'Я ЯК ДО ДУХОВНО-СОЦІАЛЬНОЇ ЦІННОСТІ

Д.А. Щелкунов

У статті визначено критерії оцінки та рівні сформованості в учнів із вадами зору особистісно-ціннісного ставлення до свого здоров'я. Встановлено, що цей рівень не відповідає сучасним вимогам, а отже, існує необхідність у розробці інноваційних організаційно-педагогічних умов щодо його подальшого розвитку.

Ключові слова: *технологія виховання, ціннісне ставлення, духовно-соціальна цінність.*